

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ

УДК 352.354

ВРАХУВАННЯ ІНСТІНКТИВНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ГРОМАДЯНИНА У СИСТЕМІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Варунків Л.В.

Національний університет «Львівська політехніка»

У статті представлено дослідження інстинктивного потенціалу громадянина в системі державного управління. Охарактеризовані прояви інстинктивної поведінки людини, які важливо знати та врахувати в системі державної служби. Проаналізовано схильність до типу діяльності державного службовця. Розглянуто державне управління з позицій системного підходу. Наголошено на врахуванні інстинктивних проявів у державній службі.

Ключові слова: державне управління, системний підхід, інстинкти, поведінка людини, система управління.

Постановка проблеми та її зв'язок з найважливішими науковими чи практичними завданнями. Покращення державної служби може бути досягнуто багатьма шляхами. Враховуючи, що у системі державної служби рішення приймаються та реалізуються людьми, то ми будемо розглядати людину, як об'єкт і суб'єкт державного управління. Людина успадковує при народженні багато вроджених факторів, таких як: групу крові, колір шкіри, волосся, тембр голосу, інноваційний потенціал, інстинкти, енергетичний потенціал та ін.

У пошуку шляхів підвищення результативності системи державного управління, усе частіше дослідники звертають увагу і на нетрадиційні сфери, зокрема на процеси, які не усвідомлюються людиною, у тому числі – на інстинкти, які серйозно впливають і на мотивацію людини.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання проблематики підвищення продуктивності діяльності у державній службі з урахуванням якостей людей.

Перш за все, треба відмітити загальні міркування таких видатних особистостей як: Н.А. Бердяєв, В.І. Вернадський, Л.Н. Гумилев, А. Камю, С. Керкегор, Ч. Ломброзо, Н. Макіавеллі, Ф. Ніцше, П.П. Флоренський, А. Шопенгауер, К. Ясперс.

Проблеми врахування людського потенціалу пов'язані з дослідженнями таких науковців як К. Бакстер, Ж.-М. Денкен, К. Дойч, М. Дюверже, К. Лоуренс, С. Мейнваринг, Ч. Морріс, Ф. Рьодер, Л. Саністебан, М. Сейвард, С. Хантінгтон, Й. Шумпетер та ін.

В Україні та на пострадянському просторі відомі імена і сучасних науковців, як Е. Афонін, А. Білоус, Ю. Борисова, В. Гарбузов, В. Горбатенко, О. Донченко, О. Злобіна, О. Категоренко, І. Курас, В. Новак, В. Ребало, О.В. Радченко, О. Соловійов, А.І. Фет, Б. Цимбалістий, О. Чемшит, Ю. Шемшученко та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, полягає в акцентуванні уваги на врахуванні вроджених особливостей людини (у нашому випадку, інстинктів та схильностей до певного виду діяльності) в системі державного управління, що потребує додаткового дослідження.

Мета статті полягає у дослідженні та врахуванні таких вроджених характеристик людини, як інстинктів та схильностей до певного роду діяльності у системі державного управління.

Виклад основного матеріалу дослідження. Державне управління в людському суспільстві являє собою організуючий, спрямовуючий, координуючий та контролюючий вплив, діяння суб'єкта державного управління на об'єкт [4, с. 5, 6].

Управління людьми передбачає відношення «людина-людина». Це – соціальне управління. Його різновидом є державне управління, що здійснюється державою через систему її органів.

Характеризуючи державне управління, необхідно передусім відзначити, що це підзаконна діяльність органів виконавчої влади, спрямована на практичну організацію нормального життя суспільства і забезпечення особистої безпеки громадян, створення умов для їх матеріального, культурного і державного розвитку [4, с. 6].

Держава являє собою складну соціально-економічну систему, яка потребує відповідної системи управління нею та персоналом, який має необхідні знання, уміння та навички.

Ядро держави, як системи складається з 4 елементів:

1. Влада, яка в свою чергу складається з трьох незалежних гілок державної влади: виконавчої, законодавчої та судової.

2. Громадяни які виконують функцію державного управління на всіх рівнях, тобто управлінці.

3. Громадяни, народ, який згідно з Конституцією України є носієм суверенітету та єдиним джерелом влади.

4. Ресурси, варто пам'ятати що ресурси є обмеженими а потреби постійно зростають [9, с. 4].

Це дуже узагальнена схема держави, як системи. Кожен з елементів можна деталізувати та доповнювати іншими елементами. Але оскільки державне управління в певній мірі орієнтується на людину, то даної схеми для досягнення поставленої нами мети, достатньо.

Однією з найбільш суттєвих тенденцій останніх десятиліть полягає у розвитку і вдосконаленні державного управління з системних позицій.

Ще на початку ХХ ст. О. Богданов чітко визначив ідеї системного підходу, названого ним «організаційною точкою зору», до аналізу будь-якого явища. Він писав, що прийняти організаційну точку зору означає вивчати будь-яку систему з погляду відносин, як усіх її частин, так і відносин її як цілого із середовищем, тобто з усіма зовнішніми системами [8, с. 59].

Особливо актуальним стало використання системного підходу у вивченні суспільних явищ та проблем. Цей підхід полягає у синтезі, тобто у поєднанні частин, виявленні системних властивостей, які притаманні всій системі. Об'єднання елементів в єдине ціле дає змогу системі виконувати певну функцію у надсистемі, зі здійсненням синтезу.

Отже, процес пізнання складних систем полягає у діалектичній єдності застосування процедур аналізу та синтезу [6, с. 73]. Саме системний підхід є поєднанням цих методів. Ефективність системного підходу залежить від характеру, які застосовуються загальносистемних закономірностей, що встановлюють зв'язок між системними параметрами.

Системний підхід дає змогу аналізувати проблему чи синтезувати необхідний об'єкт, спрямований на досягнення певної мети, у єдності всіх його складових, що безперервно взаємодіють як між собою, так і з зовнішнім середовищем. Він розглядає організацію як відкрити систему, що складається з певної кількості взаємопов'язаних підсистем. Перевага застосування системного підходу полягає в тому, що він дає змогу розглядати державне управління в єдності його складових, які нерозривно пов'язані з зовнішнім середовищем [9, с. 13].

Застосування системного підходу у державному управлінні забезпечує гарантований рівень безпеки особистості, суспільства й держави, тобто пріоритетні національні інтереси. [2, с. 4]. І тут мова може йти про використання системно-цілісного підходу.

Основними методами цього підходу при вивченні цілісної соціальної системи (особистість, соціальна група і суспільство) є: системно-інтегративний (виділення головного інтегративної якості, що забезпечує її цілісність); системно-структурний (розкриття специфіки її внутрішньої організації і взаємозв'язків її частин, в тому числі і зв'язків з більш загальним цілим, підсистемою якого вона виступає); системно-компонентний (аналіз її складу, кількісної та якісної характеристик компонентів, їх координації та субординації); системно-функціональний (виявлення її основних функцій як єдиного цілого); системно-генетичний (встановлення джерела її виникнення і формування); оціночно-параметричний (характеристика сучасного стану соціальної системи); еволюційно-прогностичний (визначення тенденцій і перспектив її розвитку і переходу на якісно новий рівень); соціально-ціннісний (виявлення структури соціально значущих цінностей, норм і відносин) [5, с. 38-39].

Будь-яку систему (у нашому випадку – державу) можна розглянути в єдності двох підсистем: з суб'єкта, який може бути представлений посадовою особою, яка приймає та затверджує управлінські рішення; а також з об'єкта державного управління. Об'єктом державного управлін-

ня може бути суспільство в цілому, колектив, окрема людина і т.п., на які спрямовані управління впливи і згідно яких контролюється діяльність суб'єктом управління.

Держава – це форма організації людей, об'єднаних для вирішення спільних проблем. Важливі науково-практичні завдання, що все більше постають перед суспільством будь-якої держави, призводять до необхідності створення такого алгоритму державного управління, який би дозволяв досягати ефекту від спільної діяльності громад та інституцій різних форм власності. Специфіка таких форм соціально-економічних відносин має формуватися з огляду на те, що людиною рухають не лише усвідомлені сили, а ще й неусвідомлені чинники, зокрема інстинкти, що створюють неусвідомлену мотивацію.

Треба прийняти до уваги, що людина народжується з:

анатомо-фізіологічною структурою, що відображає видові ознаки індивіда як представника людського роду (*Homo sapiens*): задатки мови, прямоходіння, мислення, трудової діяльності;

фізичними даними: зовнішні расові ознаки, особливості статури, конституції, риси обличчя, колір волосся, очей, шкіри;

фізіологічними особливостями: обмін речовин, артеріальний тиск і група крові, стадії дозрівання організму;

особливості нервової системи: будова кори головного мозку і його периферичних апаратів, своєрідність нервових процесів, що обумовлює характер і певний тип вищої нервової діяльності; інстинкти.

Вроджених факторів є безліч і їх неможливо всі врахувати, тому обмежимось лише інстинктами та схильністю до певних типів діяльності певних.

На сьогодні відомі численні дані, що мають відношення до поставлених проблем.

Так, наприклад, ще Н. Макіавеллі, аналізуючи мотивацію, приділяв увагу образу лідера-правителя, який різними засобами досягає політичних цілей, а Ф. Ніцше, солідаризуючись з Н. Макіавеллі, стверджував, що лідер має право ігнорувати мораль, а прагнення людини до лідерства – це прояв її «творчого інстинкту». [3, с. 36].

Втім, ніхто з них не згадує якості, які є неусвідомленими і впливають на прийняття рішень та створення мотиву для реалізації тієї чи іншої діяльності.

На сьогодні є загально визнаним, що людина народжується з набором сформованих природою інстинктів, якими вона користується у своїх вчинках і вподобаннях. Інстинкти підсвідомо «підказують», як потрібно діяти та відіграють важливу роль у житті особистості, позаяк і свідоме мислення і воля в їх найглибшій основі у значній мірі направляються ними.

Тому є усі підстави вважати, що інстинкти можуть впливати на діяльність людини як в напрямку збільшення її ефективності, так і в протилежному.

Зазначені дані не вичерпують інформаційний перелік праць у даному напрямку. Доцільно ще зазначити наукові доробки у напрямку досліджень впливу інстинктів, виконані відомими фахівцями А. І. Фетом [7, с. 5] та В. І. Гарбузовим.

Як зазначав А. Фет, «у людській природі є найстародавніший шар, що визначається інстинктами, тобто генетичною спадковістю».

Кожен інстинкт запускається своїми релізерами, які включають його, але які нам здебільшого невідомі і діють навіть при відсутності будь-яких видимих мотивів [7, с. 5].

У свою чергу, В.І. Гарбузов аналізуючи, систему інстинктів об'єднав їх у сім великих груп: самозбереження, продовження роду, альтруїстичний, дослідження, домінування, свободи і збереження гідності.

Зазначимо ще й той факт, що інстинкти та ризик тісно пов'язані. Саме схильність до ризику інстинктивно притаманна високоорганізованим живим організмам, зокрема людям. Це дозволяє розвиватися людській цивілізації, робити нові відкриття, ініціювати та реалізувати різні новації. Аналогічно, схильність до ризику дає змогу державі розвиватися та у більшості випадків адекватно відповідати на вимоги суспільства, що так само розвивається [1, с. 4].

Отже, інтерес до системи інстинктів людини у системі державного управління є цілком виправданим.

Інстинкти, як інші вроджені чинники впливають і на професійні схильності людини. При цьому доцільно згадати про шість типів схильностей до певної професійної діяльності, за Дж. Голандом (реалістичний, інтелектуальний, підприємницький, соціальний, артистичний та офісний), які так само є вродженими чинниками.

Нами були проведені дослідження на базі «Львівської політехніки» впродовж 2012–2015 рр., з використанням методик В.І. Гарбузова (для аналізу інстинктів), Дж. Голанда (для аналізу схильностей до різних типів діяльності), методами анкетування та спостереження. Загалом було досліджено понад 600 респондентів, серед яких студенти, аспіранти та викладачі, працівники промисловості. Опрацювання отриманих даних здійснювалося методами математико-статистичного аналізу із застосуванням комп'ютерного пакету SPSS (версія 20.0).

Обробка результатів засвідчила наявність значимих кореляційних зв'язків, що підтверджує доцільність проведених досліджень.

Зокрема встановлені деякі взаємозв'язки:

- змінна «Егофільний інстинкт» корелює зі змінною «Домінантний інстинкт», що є помірним зв'язком ($r = 0,301^{**}$) на рівні високої статистичної значущості ($p \leq 0,01$). Отже, чим більш у людини розвинений егофільний інстинкт, тим більше вона орієнтується на успіх, схильна до кар'єризму, має високі лідерські та організаторські задатки.

- Змінна «Реалістичний тип діяльності» корелює зі змінною «Соціальний тип діяльності», що є помірним, зворотним зв'язком ($r = -0,483^{**}$) на рівні високої статистичної значущості ($p \leq 0,01$). Отже, чим вище у людини розвинений реалістичний тип діяльності: люди реалістичного типу більш охоче роблять, чим говорять, вони наполегливі і упевнені в собі, в роботі віддають перевагу чітким і конкретним вказівкам, тим нижче розвинений соціальний тип діяльності: для них характерний хороший мовний розвиток, жвава міміка, інтерес до людей, готовність прийти

на допомогу. І навпаки. Це пояснюється тим, що дані типи професійної діяльності є протилежними один одному.

- Змінна «Дослідницький інстинкт» корелює зі змінною «Соціальний тип діяльності» що є слабким зв'язком ($r = 0,301^{*}$) на рівні статистичної значущості ($p \leq 0,05$). Отже, якщо людина має виражену схильність до дослідницької діяльності, до пошуку нового, самовіддана в реалізації творчих спрямувань, допитлива, є ймовірність того, що їй властивий хороший мовний розвиток, жвава міміка, інтерес до людей, готовність прийти на допомогу.

Варто зазначити, що у нашому дослідженні було враховано також енергетичний потенціал людини аналітичним методом. І виявили певні кореляційні зв'язки.

- Змінна «Енергетичний потенціал» корелює зі змінною «Альтруїстичний інстинкт», що є помірним зв'язком ($r = 0,285^{**}$) на рівні високої статистичної значущості ($p \leq 0,01$). Отже, можна очікувати, що чим у людини більший енергетичний потенціал, тим більше людина є альтруїстом, дбає про інтереси інших та про інтереси справи, забуваючи про себе.

- Змінна «Енергетичний потенціал» корелює зі змінною «Реалістичний тип діяльності», що є слабким зв'язком ($r = 0,206^{*}$) на рівні статистичної значущості ($p \leq 0,05$). Отже, чим у людини більший енергетичний потенціал, тим краще у людини виражені такі якості, як: прагнення більше робити, чим говорити, наполегливість і упевненість в собі, в роботі – надання переваги чітким і конкретним вказівкам.

- Таким чином, для різних типів професійної діяльності в системі державного управління було б доцільним враховувати як можливі прояви інстинктивної мотивації посадовців, так і приймати до відома вроджені схильності людей до різних типів діяльності.

Як приклад, за результатами проведених досліджень можна було б рекомендувати при професійному підборі враховувати рівні «інстинктивної присутності» для таких професій: політик та викладач (рис. 1 та 2).

Інстинктивний потенціал викладача

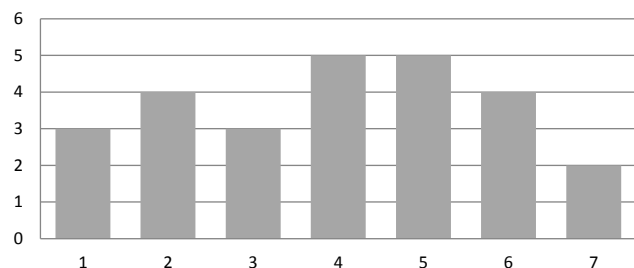

Рис. 1. Загальний вигляд розподілу рівнів інстинктів для професії викладача (де, 1 – егофільний інстинкт, 2 – генофільний інстинкт, 3 – альтруїстичний інстинкт, 4 – дослідницький інстинкт, 5 – домінантний інстинкт, 6 – дигнітофільний інстинкт, 7 – лібертофільний інстинкт)

Множина інстинктів завжди складається, у загальному випадку, з трьох підмножин: тих, які утворюють «сприяючу» мотивацію, тих, які

утворюють «гальмівну» мотивацію, і тих, які у кожному конкретному випадку, є нейтральними.

В результаті досліджень ми створили усереднену характеристику викладача і політика.

Згідно методики В.І. Гарбузова рівень інстинктів визначається за п'яти бальною шкалою.

Інстинктивний потенціал політика

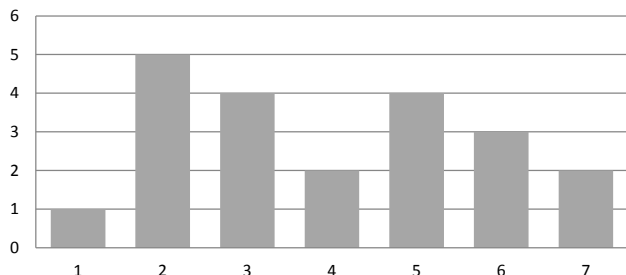

Рис. 2. Загальний вигляд розподілу рівнів інстинктів для професії політика (де, 1 – егофільний інстинкт, 2 – генофільний інстинкт, 3 – альтруїстичний інстинкт, 4 – дослідницький інстинкт, 5 – доміантний інстинкт, 6 – дигнітофільний інстинкт, 7 – лібертофільний інстинкт)

Треба пам'ятати, що склад компонентів значених підмножин інстинктів у кожному конкретному випадку може змінюватися, позаяк при зміні програми діяльності людини та її задач ті ж самі інстинкти можуть підсилювати загаль-

ну мотивацію до цього, можуть зменшувати, а можуть і бути нейтральними!

Дані професії згідно методики Дж. Голанда належать до соціального типу, і для них характерна робота з людьми, що передбачає наявність вмінь розбиратися в поведінці людей і навчати інших. Робота вимагає постійного особистого спілкування з людьми.

Згідно зазначеному, державний службовець реалізує соціальний тип діяльності, для якого є характерними хороший мовний розвиток, жвава міміка, інтерес до людей, готовність прийти на допомогу.

Отже, виходячи з вище сказаного, для кожної професії (навіть тих, які входять до одного типу діяльності) потрібний специфічний набір інстинктивних проявів.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Згідно з результатами проведених досліджень, можна зробити висновки, що знання про рівні вроджених чинників (зокрема, інстинктів та схильності до різних типів трудової діяльності) для працівників системи державного управління є досить важливими, позаяк з використанням такої інформації державний службовець зможе покращити ефективність своєї діяльності.

Таким чином, з використанням системного підходу, краще аналізувати проблеми, синтезувати необхідні об'єкти управління, а також досягати поставленої мети, у єдності всіх складових, що безперервно взаємодіють як між собою, а також і з зовнішнім середовищем.

Список літератури:

1. Качинський А. Б., Кальниш Ю. Г. Сучасні політико-управлінські концепти стратегічного розвитку // Актуальні проблеми внутрішньої політики: Наук. журн.: Дод. до Вісн. НАДУ / Ред. кол. під кер. О. О. Рафальського. – К.: Вид-во НАДУ, 2004. – Вип. 2. – 66 с.
2. Мельник Л. Г. Фундаментальные основы развития. – Сумы: «Университетская книга», 2003. – 288 с.
3. Новаченко Т. В. Архетипова парадигма керівника в державному управлінні: монографія / Т. В. Новаченко; за наук. ред. Е. А. Афоніна; Національна академія державного управління при Президентові України; Українське товариство сприяння соціальним інноваціям. – Ніжин-Київ: Видавець Лисенко М. М., 2013. – 320 с.
4. Нижник Н. Р. Системний підхід в організації державного управління: Навч. посіб. / Н. Р. Нижник, О. Машков. – К.: Вид-во УАДУ, 1998. – 160 с.
5. Орлова В. В., Ларионова А. В. Особенности структуры личностного потенциала инновационно активных студентов г. Томска: системно-целостный подход // Философия. Социология. Политология: Вестник Томского государственного университета – Томск, 2013. – № 1 (21) – 43 с.
6. Скуратівський В. А. Соціальні системи та соціологічні методи дослідження: навч. посіб. / В. А. Скуратівський, М. Ф. Шевченко. – К.: Вид-во УАДУ, 1998 – 200 с.
7. Фет А. И. Инстинкт и социальное поведение / А. И. Фет – Новосибирск: ИД «Сова». – 2008. – 34 с.
8. Фоміцька Н. В. Теорія систем для менеджерів: навч. посіб. / Н. В. Фоміцька, В. В. Єганов. – Х.: Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2013. – 248 с.
9. Чернов С. І. Текст лекцій з дисципліни «Державне та регіональне управління» (для студентів 2 курсу на пряму підготовки 6.030601 «Менеджмент» денної форми навчання) / С. І. Чернов, М. М. Новікова, С. О. Гайдученко; Харк. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. – Х.: ХНУМГ, 2014. – 140 с.

Варункив Л.В.

Национальный университет «Львовская политехника»

УЧЕТ ИНСТИНКТИВНОГО ПОТЕНЦИАЛА ГРАЖДАНИНА В СИСТЕМЕ ГОСУДАРСТВЕННОГО УПРАВЛЕНИЯ

Аннотация

В статье представлено исследование инстинктивного потенциала гражданина в системе государственного управления. Охарактеризованы проявления инстинктивного поведения человека, которые важно знать и учитывать в системе государственной службе. Проанализированы склонность к типу деятельности государственного служащего. Рассмотрены государственное управление с позиций системного подхода. Отмечено учете инстинктивных проявлений в государственные службе.

Ключевые слова: государственное управление, системный поход, инстинкт, поведения человека, система управление.

Varunkiv L.V.

National University «Lviv Polytechnic»

CONSIDERING THE POTENTIAL OF INSTINCTIVE CITIZENS IN PUBLIC ADMINISTRATION

Summary

This article examines study of the instinctive human potential in public administration. We characterize instinctive manifestations of human behaviour that are important to know and respect in the public service. We analyzed susceptibility to type of public servant. We consider governance of the system approach. It's emphasized on account of instinctual manifestations in the public service.

Keywords: the public administration, a systematic approach, instinct, human behaviour, system of administration.